

„Mitul în poezia lui Eminescu“ este titlul unei lucrări publicată, în 1933, la Paris, în limba română, de către „Librairie Universitaire J. Gamber“, sub semnătura lui Iulian Jura, „membru al școlii române din Franța“. În pagina de prevenire a cititorilor, autorul notează: „Studiul de față cuprinde concluziile pe care le-am stabilit acum câțiva ani, cu privire la câteva poezii fundamentale ale lui Eminescu... în nădejdea că el va aduce o modestă contribuție la marea și definitivă cunoaștere a poetului, pe care o așteptăm cu toții“. Despre viața și opera autorului am foarte puține informații. Știu doar că a publicat un studiu intitulat „Cum trebuie studiat Titu Maiorescu“, în revista „Darul Vremii“, nr. 4-5, mai-iunie, anul 1930 și un altul intitulat „Gheorghe Bariț ca îndrumător literar“, în revista „Țara Bârsei“, Brașov, Tipografia Unirea, în anul 1931. Nemaiavând alte date despre autor, voi trece direct la conținutul cărții.

În mod firesc, și această promițătoare cârtică debutează cu o scurtă introducere, care seamănă mai degrabă cu o concluzie. Pentru că, aici, în loc să fie formulată ipoteza cercetării, sunt înșiruite câteva judecăți categorice privind filosofia lui Eminescu. Mai corect spus, judecăți privind lipsa gândirii filosofice la poetul-cugetător. Iată cuvintele autorului: „Poezia lui Eminescu, nu cuprinde o filozofie propriu-zisă. Eminescu știa foarte bine că, poezia, din momentul în care trece pe planul speculațiunii, încetează de a mai fi poezie... Totuși, parcurgând fundamentele creației poetice ale lui Eminescu, vedem că în ele există o «filozofie», atunci care poate fi natura acestei gândiri?“ (p. 4). Și tot autorul răspunde cu promptitudine: „Ca toți poezii mari, Eminescu gândea mitic“ (p. 4). Mai departe, Iulian Jura, încearcă să-și și justifice categoricul răspuns: „Faptul că Eminescu nu a gândit filosofic ci mitic, vor spune mulți, nu poate avea nici o importanță. Dar nu este așa. Ținând seama de mit ca de factorul generator al creației sale poetice, această creație poate fi urmărită pas cu pas. Căci drumul pe care-l străbate creația poetică, este identic cu drumul pe care-l străbate mitul. Poetul preocupat de anumite probleme metafizice, pleacă întotdeauna ca și în mit, de la legendă la ideea abstractă; - niciodată invers. Toate elementele filosofice de care uzează poetul, nu mai au astfel decât simplul rol de a facilita procesul acesta de cristalizare de la real la abstract; de la particular la general“ (pp. 4-5).

O altă judecată concludivă, pe care o formulează autorul în această introducere, este cu privire la originalitatea gândirii mitice eminesciene: „În afară

Ștefan MUNTEANU

Iulian Jura despre non-filosofia lui Eminescu

de școală și de temperament, între Eminescu și alți poeți există însă o deosebire fundamentală; aceia că, pe când la acești poeți (în majoritatea cazurilor vorbind), mitul păstrează caracterul timpului și al locului de unde a fost împrumutat, el fiind în cel mai bun caz doar modelat potrivit personalității poetului respectiv; - la Eminescu mitul primește un caracter cu totul *original* ca unul pe care poetul îl contopește în mitul corespunzător al poporului său (ca de pildă în *Lucașfărul*), de unde mitul crește fortificat și înnoit“ (p. 5).

Analiza este desfășurată, mai întâi, asupra poeziei „Rugăciunea unui dac“. În fapt, nu este vorba de o analiză propriu-zisă, întrucât se înaintează de la afirmarea unor axiome către posibile argumente, așa cum am constatat și în introducere. Oricum, la capătul acestui demers, privitor la „Rugăciunea unui dac“, rezultatele sunt rezumate astfel: „1) *Rugăciunea unui Dac* este un fragment. 2) Dacul este un *revoltat*. 3) Zeul suprem căruia i se adresează dacul, este Zamolxe. 4) Factura curioasă a poeziei se datorește mitului, prin conflictul pe care mitul îl creează între dorința de răzbunare a dacului și între dificultatea pe care o întâmpină această răzbunare. 5) Supliciu pe care și-l dorește dacul este singurul mijloc de a împiedica pe zeu să-l mai primească în viața cea de dincolo de moarte, care, pentru acest dac, nu mai are nici un sens. 6) Întreaga poezie se bazează pe *mit*“ (pp. 17-18). Sunt opinii care trebuie întâmpinate printr-o atitudine critică, pe care o voi concretiza la capătul lecturii întregii lucrări.

Următorul capitol al cărții este centrat pe poezia „Strigoii“, capitol care debutează cu următoarea predicție: „O altă poezie bazată pe mit, este *Strigoii*“ (p. 18). Comentariul lui Iulian Jura este dezvoltat ca o replică la studiul lui Alexandru Bogdan, intitulat „Mihai Eminescu: *Strigoii*“, publicat în revista „Transilvania. Organul Asociației pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român“, Sibiu, numerele 3 și 5, din 1909. Despre acest studiu, I. Opreșan, în anul 2006, consemna: „Nu greșim, credem, afirmând că studiul de față este printre primele mari investigații contemporane, valabil în bună măsură și astăzi, atât în ce privește punerea în discuție a izvoarelor, cât și în relevarea originalității eminesciene“ („Corpusul receptării critice a operei lui M. Eminescu“, secolul XX, vol. 8, Editura Saeculum I.O.,

București, 2006, p. 331). Despre același studiu, la timpul său, Iulian Jura nota: „Materialul bogat și instructiv pe care A. Bogdan l-a pus în serviciul studiului său, n-a putut preciza tocmai problemele fundamentale ale poeziei: cine este Arald? De ce Eminescu vorbește de Odin alături de Zamolxe? De ce introduce în poezie un mag? etc.“ (p. 18). Acestea sunt și întrebările la care vrea să răspundă exegetul. Ca răspuns la prima întrebare, Iulian Jura pornește de la convingerea că în poezia „Strigoii“ este dezvoltat un motiv poporan, preia presupunerea lui Alexandru Bogdan, potrivit căreia Arald este regele norvegian Harald și, fără alte argumente, o transformă în certitudine. „Presupunerea lui Alexandru Bogdan, că pentru *nume* Eminescu s-a îndreptat spre acest Harald trebuie întărită și completată: nu numai numele ci și persoana lui Arald este aceea a regelui nordic“ (nota 1, p. 21). Tot pe baza trimerii la mituri și, tot pe urmele lui Alexandru Bogdan, răspunde și la celelalte întrebări. „Odin, zeul războinic al popoarelor nordice mai este și întemeietorul «magiei», și Eminescu a găsit potrivit ca în *Strigoii* să utilizeze două motive opuse: motivul românesc, cu credința în strigoii și motivul nordic, cu credința adâncă în puterile magice. Poetul împrumută deci elementele necesare descrierii magului, din *Sacuntala*, în vederea unui scop bine definit: acela, de a îmbogăți motivul nordic pe care-l dezvoltă în această poezie. Zamolxe, zeul în serviciul căruia stă magul, este același Odin, de la începutul poeziei și Eminescu și-a permis această apropiere (bine înțeles, pentru a nu strica din *unitatea* poeziei) – bazat pe asemănarea dintre mitul dacic și mitul nordic, tot așa cum s-a bazat și în *Rugăciunea unui Dac*“ (pp. 22-23). Drept concluzie: „Poezia *Strigoii* este punerea față în față a motivului românesc cu motivul nordic; iar Arald, magul, Odin și Zamolxe sunt elemente ale *aceluiași* mit“ (p. 23).

În partea a treia, atenția lui Iulian Jura este îndreptată asupra poemului „Lucașfărul“, pornind de la convingerea că „Cea mai splendidă formă a mitului, o îmbracă *Lucașfărul*... Totuși, *Lucașfărul* a rămas neexplicat. Motivul fundamental care străbate poezia și care vom vedea că este tot *mitul*, a scăpat cercetătorilor de până acum, ajungându-se la tot felul de presupuneri și controverse“

(pp. 23-24). Trimerile sunt direcționate către R. Dragnea, autorul studiului „Spiritualitatea lui Eminescu“ (publicat în revista „Gândirea“, anul IX, Nr. 11, din 1929) și T. Vianu, cu studiul „Lucașfărul“, publicat în lucrarea „Poezia lui Eminescu“ (1930). Iată cuvintele lui Iulian Jura: „Un exemplu clasic în această privință ni l-au servit acum câțiva ani, dnii R. Dragnea și T. Vianu. Astfel, cel dintâi, susține că *Lucașfărul* ar fi «arhetipul îngeresc». Completându-l D. Vianu remarcă: - «Cu mult mai bune motive mi se pare însă a se putea susține (*sic*) că *Lucașfărul* este mai degrabă *demonul* pregătit de amintita poezie din tinerețe și că aparițiile sale sunt cu adevărat demonice»“ (p. 24).

În această situație, Iulian Jura rămâne legat de întrebarea: „Ce reprezintă *Lucașfărul*?“.

Întrebare la care îi anticipează și răspunsul: „În cele ce urmează, voi încerca să dau acest răspuns și să arăt că *Lucașfărul* este *Satan*, eroul de predilecție al romanticilor, dar pe care Eminescu plasându-l în cele din urmă în cadrele mitului românesc, ni l-a prezentat sub o formă cu totul neașteptată și originală“ (p. 24). Desigur că Iulian Jura a întâlnit, inclusiv la Tudor Vianu, interpretări care puneau în evidență consonanțe ale filosofiei autorului „Lucașfărului“, cu gândirea unor mari vizionari ai filosofiei universale. El însă respinge toate aceste interpretări, într-un mod aproape dogmatic. Iulian Jura acceptă un singur adevăr: „Sistemele propriu-zis filosofice, - după cum am mai amintit, nu pot să ne vină în ajutor, gândul eminescian fiind întâi de toate, gând *mitic*. De aceea, pentru a înțelege legătura pe care o face Eminescu între «demon» și «Eon», să vedem, din punct de vedere al *mitului*, în ce fel i-a vorbit lui Eminescu basmul românesc“ (p. 26). Întrucât acest comentariu nu are prea mare importanță pentru obiectivul acestei lucrări, mă voi opri direct la concluzie: „Făcând o recapitulare a concluziilor cuprinse în acest mic studiu de simplă *precizare*, vedem că la baza celor mai însemnate poezii ale lui Eminescu, stă mitul. *Rugăciunea unui Dac* s-a născut din mit, pe care Eminescu, prin geniala sa putere creatoare, a izbutit să-l transforme într-o subtilă și intensă vibrație poetică. *Strigoii*, o poezie care dezvoltă un motiv poporan, dar în care s-a dozat o bună parte de mit, singurul în măsură să aducă lămuririle necesare. *Lucașfărul*, chintesenta genial-

tății lui Eminescu, pleacă tot de la mit, pentru ca în cadrele mitului poetul să graviteze în cele din urmă și spre punctul culminant al abstracției“ (p. 51).

Desigur că slăbiciunile concluziei lui Iulian Jura, care reduce gândirea lui Eminescu doar la gândirea mitică, pot fi cu ușurință demascate. A făcut-o, printre alții, Eugen Todoran, cel care, referindu-se expres la concluzia lui Iulian Jura, scrie: „Mitul este, în adevăr, un factor generator în creația lui Eminescu, dar ținând seama de el nu trebuie să admitem numaidecât că poetul gândea mitic, cel puțin în măsura în care nu e necesar ca, în creațiile lui fundamentale, gândirea să fie mitică, dacă ea nu este filosofică. Este adevărat că gândirea filosofică nu este aceeași cu gândirea mitică, una fiind abstractă iar cealaltă concretă, și, de vreme ce orice poezie exprimă ideile abstracte într-o formă concretă, în acest fel gândirea oricărui mare poet se apropie mai mult de mit decât de filozofie... Dar recunoscând aceasta nu trebuie numaidecât să presupunem că Eminescu în marile sale creații pleacă totdeauna de la particular la general, și nici că astfel gândirea lui ar corespunde întru totul gândirii mitice, oricât se hrănește ea din mit. În orice poezie există o gândire, am putea spune astfel o idee poetică, însă ea nu trebuie să fie cu necesitate ori filosofică ori mitică; cu necesitate ea este o gândire poetică. Explicarea ideilor abstracte, cum sunt toate ideile asupra cărora cugetă poetul, într-o formă concretă, este de fapt tocmai gândirea generalului, ca urmare a generalizării unui particular, într-o formă particulară, în imaginea poetică, pe care o folosesc toți poezii, începând cu creatorii miturilor străvechi, ca și toți creatorii de metafore din orice timp“ (*Mihai Eminescu - epopeea română*, Editura Junimea, Iași, 1981, pp. 21-22). După cum se observă, Eugen Todoran face un pas mai departe în înțelegerea creației eminesciene, dar se poticnește și el la jumătatea drumului. Cei doi exegeți, Iulian Jura și Eugen Todoran, au fost preocupați să apere creația poetică, de primejdia cugetării abstracte, dar ei nu au înțeles că „Eminescu nu gândea doar mitic, cum credea Iulian Jura, nici doar poetic, cum susține Eugen Todoran, ci și mitic, și poetic, pentru că el gândea și filosofic“ (Ștefan Munteanu, *Filosofia indiană și creația eminesciană*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1997, p. 10). Încurajator este faptul că cercetarea eminescologică, mai nouă, tinde să confirme această înțelegere. Oricum, lipsa spiritului critic, în cazul lui Iulian Jura, este observată și de George Călinescu, imediat după apariția lucrării („Adevărul literar și artistic“, 2 iunie, 1933).